
Wartości życia codziennego a sens życia – zmiennie relacje

W badaniach socjologicznych wartości codzienne są pojmowane najczęściej jako zwerbalizowany przedmiot celów i dążeń, stosunkowo łatwo obserwowalnych. Funkcjonują one, jak i wszystkie wartości, w społeczeństwie jako pewne fakty i realizowane są w przestrzeni społecznej przez jednostki, które są ich podstawowymi oraz najważniejszymi nośnikami¹. Wartości pojmowane jako cele działań funkcjonują w świadomości jednostek, są uruchamiane i aktualizowane w określonych kontekstach i sytuacjach, kiedy pojawiają się odpowiednie racje, motywacje czy wyzwania. Odgrywają one szczególną rolę w systemie przekonań każdej osoby. Coś jest wartością dla kogoś albo coś ma wartość dla kogoś. Ostatecznie wartość jest wynikiem relacji doznającego i aktywnego podmiotu wobec pewnych przedmiotów świata zewnętrznego².

„Wartości w sensie socjologicznym – pisał ks. Jan Szymczyk – są zatem w pewnym zakresie społecznie usankcjonowane, charakterystyczne dla danej kultury, społeczności, niektóre z nich podlegają internalizacji przez jednostki i tym samym umożliwiają im dokonywanie wyborów, zajmowanie określonych postaw (stanowisk), ukierunkowują i wskazują cele, środki i motywacje dla ich działań, a także podtrzymują i wzmacniają ich aktywność w życiu

* Ks. prof. dr hab. Janusz Mariański – Wyższa Szkoła Nauk Społecznych z siedzibą w Lublinie, e-mail: januszm@kul.lublin.pl, ORCID: 0000-0002-0620-8000.

¹ J. Szymczyk, *Odkrywanie wartości. Z problematyki socjologiczno-aksjologicznej*, Polihymnia, Lublin 2004, s. 7.

² Tenże, *Socjologiczne rozumienie wartości w aspekcie relacjonistycznym*, „Zeszyty Naukowe KUL” 2019, t. 62, nr 3, s. 36.

społecznym”³. Wartości mają przede wszystkim podmiotowo-indywidualny charakter, gdyż to jednostka je odczuwa i uznaje, ale pełne ujęcie wartości wymaga jeszcze odniesienia do różnego rodzaju społeczno-kulturowych uwarunkowań (aspekt przedmiotowy). Wartości mają swój podwójny fundament: są osadzone w podmiotowej rzeczywistości człowieka (np. w jego świadomości) oraz w pozapodmiotowo istniejących stanach rzeczy. Te ostatnie są obdarzane mianem wartości przez ludzkie doświadczenia, bo to ostatecznie człowiek dokonuje ich oceny⁴.

Wartości rozumie się jako duchowe, moralne przekonania podstawowe, kierujące postawami i wzorami zachowań jednostek. Jeżeli zmieniają się wartości, zmieniają się również zależne od nich postawy i wzory zachowań. Wartości mają charakter bardziej ogólnych i trwałych orientacji, określających perspektywę życia codziennego, jego sens i znaczenie, a także wyznaczają pośrednio normy określające konkretne działania. Z orientacji na wartości można odczytać, co ludzie uznają za ważne, jak rozwiązują swoje problemy konfliktowe, na jakich drogach poszukują sensu życia, czy sens życia jest ugruntowany w ważnych wartościach?

Można wymienić dwa zasadnicze rodzaje wartości, z których jeden dotyczy osoby ludzkiej (wartości ostateczne i codzienne), a drugi – społeczeństwa (wartości podstawowe). „Wśród wartości osobowych nie wszystkie mają jednakowe znaczenie dla jednostki. I tak, jedne z nich – «wartości ostateczne» – pełnią doniosłą rolę w życiu człowieka, decydują o jego przekonaniach, światopoglądzie i wyznaczają, w jakim duchu i w jakim kierunku rozwiązywane będą jego poszczególne problemy życiowe; upewniają jednostkę w jej identyfikacji osobowej, dostarczają sensu działania i powodują integrację wewnętrzną. Stanowią klucz do zrozumienia układu, hierarchii wartości i zachowań osoby ludzkiej. Natomiast wartości zorientowane bardziej na płaszczyznę funkcjonowania jednostki w społeczeństwie określane są jako «wartości życia codziennego»; są bardziej zewnętrzne, społecznie zdeterminowane, dostarczają sensu społecznej identyfikacji i przynależności, pozwalają osobie lepiej przystosować się do świata zewnętrznego”⁵.

Wartości codzienne są często utożsamiane z celami i dążeniami życiowymi. Są odnoszone do pewnych przedmiotów lub stanów rzeczy, które zaspokajają potrzeby jednostek lub grup społecznych. „Jeśli ludzie uznają jakieś ważne dobra za bardziej od innych warte tego, aby je w życiu osiągnąć, to mówi się, że ludzie uznają je za wartości życiowe”⁶. W rzeczywistości wartości są czymś więcej niż

³ Tenże, *Przemiany wartości i więzi we współczesnym społeczeństwie polskim*, w: *Odpowiedzialność społeczna w innowacyjnej gospodarce*, red. P. Kawalec, A. Błachuta, Wydawnictwo KUL, Lublin 2011, s. 302.

⁴ Tenże, *Socjologiczne rozumienie wartości...*, s. 37–38.

⁵ Tenże, *Przemiany wartości i więzi...*, s. 304.

⁶ A. Sulek, *Wartości życiowe dwóch pokoleń*, w: *Ciągłość i zmiana tradycji kulturowej*, red. S. Nowak, PWN, Warszawa 1989, s. 293.

potrzebami, celami życiowymi, aspiracjami i dążeniami, chociaż te wszystkie elementy zawierają w sobie. Wartości są relatywnie bardziej stabilne, głębiej zakotwiczone w strukturze osobowości jednostki. Ich realnym przejawem są cele i dążenia życiowe, mobilizujące do aktywności codziennej, zwłaszcza w sytuacjach trudnych. Przyczyniają się do nadania osobom i grupom społecznym konkretnych kształtów i identyczności.

Wartości codzienne uznawane przez ludzi są różne, często przysługuje im cecha konfliktowości. Są niewątpliwie tacy, dla których najważniejsze są korzyści materialne (np. pieniądź jako zasadniczy nośnik wartości), inni cenią szczęście rodzinne, jeszcze inni preferują wartości religijne czy duchowe. To przede wszystkim sam człowiek może zdecydować na podstawie kryteriów subiektywnych, co może mu przynieść szczęście czy poczucie sensu życia. Bez wartości, a zwłaszcza bez wartości moralnych, trudno byłoby odnaleźć podstawy do ostatecznego sensu życia. Wiąże się on z oceną życia jako czegoś pożądanego, ale i wartościowego moralnie. W warunkach postępującej indywidualizacji będzie on jednak się zmieniał i niezwykle różnicował (pokolenie „ja” – „ja jestem najważniejszy”).

Poczucie czy postawa wobec sensu życia jest jakby „nasiąknięta” wartościami uznawanymi przez jednostkę. Odpowiadając na pytanie o sens życia, ludzie dokonują jego świadomej lub nieświadomej „relatywizacji” do warunków, w jakich żyją. Te sensotwórcze treści zmieniają się wraz z wiekiem, poszerzają się ciągle możliwości człowieka w zakresie dookreślenia sensu życia. Wartości i poczucie sensu życia są w stosunku do siebie dopełniające. Osobowość człowieka rozwija się pod wpływem wartości nadających życiu sens, wartości pożądanego, nawet jeżeli nie zawsze realizowanych, czy nawet nie w pełni możliwych do realizacji. Wartości związane z sensem życia wykraczają niejednokrotnie poza aktywności codzienne, będące osiąganiem celów konkretnych, porządkują one i kierunkują życie człowieka. Człowiek poszukuje tych wartości, bo one wyznaczają ten sens wpisany poniekąd w ludzką egzystencję.

Sens życia powiązany z działaniem celowym i zamierzonym jest ukierunkowany na wartości. Nie tylko trzeba, ale można go odnaleźć właśnie poprzez odwołanie się do mniej lub bardziej obowiązujących wartości, do zasad moralnych, jakie wykrystalizowały się w społeczeństwie ludzkim w trakcie jego historii. „Żyjemy w społeczeństwie obfitości, ale nie jest to tylko obfitość dóbr materialnych, lecz również obfitość informacji, eksplozja informacji. Coraz więcej książek i czasopism piętrzy się na naszych biurkach. Zalewają nas podniety, nie tylko seksualne. Jeśli człowiek chce się oprzeć owemu zalewowi podniet, jaki niosą środki masowego przekazu, musi wiedzieć, co jest ważne, a co nie, co jest istotne, a co nie, jednym słowem, co ma sens, a co nie”⁷. Coraz częściej tracimy wiarę w obiektywny, uni-

⁷ V.E. Frankl, *Nieuświadomiony Bóg*, tłum. B. Chwedeńczuk, PAX, Warszawa 1978, s. 94.

wersalny sens, nabieramy przekonania, że istnieją tylko różne małe i krótkotrwałe sensory, zależne od doznawanej przyjemności, pozytywnych emocji, zaspokajanych zachcianek itp. Krótkotrwałe momenty szczęścia czy miłości traktujemy jako sens życia, czy bardziej konkretnie – jako obszary satysfakcji życiowych⁸.

W niniejszym artykule zostaną ukazane tylko wybrane zagadnienia związane z wartościami codziennymi jako celami życiowymi oraz z relacją między wartościami codziennymi a sensem życia: w makroskali (dorośli Polacy) i w mikroskali (młodzież polska). Przywołano niektóre wyniki z badań ogólnopolskich, przeprowadzonych głównie przez CBOS, i rezultaty z niektórych badań socjologicznych, zrealizowanych w środowiskach młodzieżowych. Wartości związane z sensem życia odnoszą się nie tylko do codziennych dążeń i konkretnych celów działania, lecz także są związane z wartościami-ideałami. Wartości-ideały wyznaczają ogólne cele działania i różnią się od interesów doraźnych czy długofalowych. Określają one cele uznawane za słuszne oraz wiążą się ściśle z orientacją aksjologiczną.

Wartości codzienne dorosłych Polaków

W najogólniejszym znaczeniu sens życia ludzkiego „polega na realizacji własnej osobowości, w szczególności zaś ideału człowieczeństwa. Zakłada się, że ten ideał istnieje, a człowiek jest zdolny nie tylko go poznać, ale i urzeczywistnić. Do istoty ideału należy to, że jest czymś wartościowym albo że sam jest wartością”⁹. Człowiek osiąga sens swojego życia poprzez dążenie do spełnienia zamierzonego celu, co oznacza zbliżanie się do doskonałości. Sens życia realizuje się, gdy człowiek internalizuje wartości w sobie samym i wokół siebie. Celem życia człowieka jest pomnażanie wartości przez tworzenie sprawiedliwych praw, dzieł sztuki, teorii naukowych itp. Zadaniem człowieka jest służba tym wartościom i właśnie w służbie wartościom wyczerpuje się sens jego życia. Towarzyszy temu bogactwo przeżyć i doświadczeń. Im więcej będzie zgromadzonych różnorodnych doświadczeń i im głębiej będą one przeżywane, tym wyraźniej zarysuje się sens tak rozumianego życia¹⁰.

Człowiek poszukuje w życiu celu i sensu, opierając się na wartościach buduje projekt swojego życia, pragnie, by ono miało swój cel i sens. W kontekście celu

⁸ J. Lulek, S. Głaz, *Problematyka sensu ludzkiego życia*, w: *Człowiek i jego życie religijne*, red. S. Głaz, Wydawnictwo WAM, Kraków 2009, s. 11–49.

⁹ W. Stróżewski, *Byt i sens*, w: *Byt i sens. Księga pamiątkowa VII Polskiego Zjazdu Filozoficznego w Szczecinie 14–18 września 2004 roku*, red. R. Ziemińska, I. Ziemiński, Wydawnictwo Naukowe Uniwersytetu Szczecińskiego, Szczecin 2005, s. 26.

¹⁰ J. Tischner, *Sens*, w: *Katolicyzm A–Z*, red. Z. Pawlak, Księgarnia Św. Wojciecha, Poznań 1997, s. 348–349.

i sensu życia łatwiej też człowiekowi przyjąć, że wartości układają się w pewien określony system, mają one swoją hierarchię, jedne z nich są wyższe, a inne niższe. Te wyższe bardziej potwierdzają zasadnicze kierunki życia danego człowieka aniżeli te, od których nie zależy istota człowieczeństwa. Każdy człowiek żyje jakby w dwóch światach. Z jednej strony jest to rzeczywistość naszych pragnień, z drugiej zaś świat ograniczeń. Te dwie rzeczywistości są od siebie różne, wzajemnie się przeciwstawiają, kierują się innymi prawidłowościami. Często dochodzi do napięć między nimi, między tym, kim człowiek pragnie i powinien być, a tym, kim jest w rzeczywistości i jakie posiada możliwości.

Człowiek jako jednostka i jako członek różnych grup społecznych jest ukierunkowany na poszukiwanie wartości. Odnajdywanie i doświadczanie tych wartości jest ważnym i niezbędnym źródłem kształtowania się poczucia sensu życia. Utrata tych wartości pociąga za sobą różnego rodzaju stresy, frustracje, obniżenie poziomu poczucia sensu życia lub nawet jego brak oraz zachwianie funkcjonowania w życiu społecznym. Sens życia jest kształtowany zarówno przez wartości o charakterze bardziej ogólnym, których realizacja rozciąga się w czasie, jak i przez wartości związane z celami doraźnymi, mniej wpływającymi na całościową organizację życia indywidualnego i społecznego. I jedne, i drugie stanowią motywacyjną podstawę działań.

Wśród dorosłych Polaków w wieku 18 lat i więcej w 2015 r. 67,0% badanych wymieniło na pierwszym miejscu zdrowie jako wartość, na drugim udane małżeństwo – 50,3%, a dalej: dzieci – 48,7%, pracę – 30,0%, pieniądze – 28,3%, Opatrzność, Boga – 13,1%, przyjaciół – 11,6%, uczciwość – 9,9%, pogodę ducha – 9,5%, życzliwość i szacunek – 7,2%, silny charakter – 6,3%, wolność i swobodę – 6,0%, wykształcenie – 5,2%. W latach 1992–2015 system deklarowanych przez Polaków wartości okazał się dość stabilny¹¹.

W badaniach ogólnopolskich w 2020 r., zrealizowanych przez firmę badawczą *Kantar Polska*, na zlecenie Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego Jana Pawła II, 59% badanych dorosłych Polaków deklarowało pogląd, że szczęście rodzinne nadaje przede wszystkim sens ludzkiemu życiu; 35% – miłość, wielkie uczucie; 28% – praca, którą się lubi; 23% – zdobycie ludzkiego zaufania i przyjaźni; 22% – znalezienie własnego miejsca w społeczeństwie oraz poczucie, że jest się w nim przydatnym i potrzebnym; 21% – pieniądze, dobrobyt, komfort życia, przyzwoita pozycja materialna; 20% – działanie i dążenie do wybranego celu; 15% – zdobycie indywidualności, własnego stylu, umiejętność bycia sobą; 13% – pozostawienie po swoim życiu jakiegoś śladu; 11% – religia; 1% – inne odpowiedzi; 4% – trudno powiedzieć. Szczęście rodzinne jako wartość nadającą sens życiu częściej wybierały kobiety niż mężczyźni (59% wobec 53%); młodzież

¹¹ *Diagnoza Społeczna 2015. Warunki i jakość życia Polaków. Raport*, red. J. Czapiński, T. Panek, Rada Monitoringu Społecznego, Warszawa 2015, s. 255.

do 29. roku życia rzadziej niż osoby starsze w wieku 60 lat i więcej (49% wobec 58%); legitymujący się wykształceniem podstawowym lub gimnazjalnym nieco rzadziej niż z wykształceniem wyższym (52% wobec 58%); mieszkający na wsi częściej niż w miastach powyżej 200 tys. mieszkańców (56% wobec 48%); deklarujący lewicowe poglądy polityczne rzadziej niż poglądy prawicowe (51% wobec 62%); wierzący i regularnie praktykujący częściej niż niewierzący (63% wobec 48%) (informacje uzyskane od Tomasza Adamczyka).

Od wielu lat Centrum Badania Opinii Społecznej w ramach sondaży ogólnokrajowych zadaje dorosłym Polakom pytanie o wartości najważniejsze w życiu, stanowiące o sensie tego życia. Na pytanie, co jest najważniejszą rzeczą w życiu, co nadaje mu sens, 54% badanych w marcu 2017 r. wskazywało na rodzinę, a dalej zdrowie – 38%, dzieci – 14%, pracę – 9%, pieniądze – 8%, wartości dotyczące życia społecznego – 8%, wartości egzystencjalne – 7%, wartości religijne – 5%, szczęście – 4%, wartości moralne – 3%, dobro Polski i świata – 2%, wykształcenie – 1%; nie miało zdania na ten temat – 7%. W 2017 r. podobnie jak w 1997 r. cele życiowe badanych koncentrowały się wokół takich sfer jak rodzina, zdrowie i dzieci. Zmniejszyła się liczba osób, które sens życia wiązały z dziećmi lub wnukami, pracą, pieniędzmi, a także z wartościami egzystencjalnymi (m.in. z pogodą ducha) oraz posiadaniem i realizacją pewnych zasad etycznych (m.in. uczciwością). Natomiast minimalnie więcej było takich, dla których istotne znaczenie miały sprawy społeczne, jak spokój, bezpieczeństwo i relacje z ludźmi. Warto podkreślić, że w 2017 r. częściej niż 20 lat wcześniej Polacy nie potrafili określić, co ma dla nich w życiu sens¹².

Według sondażu CBOS ze stycznia 2019 r. rodzina zajmowała wyraźnie pierwsze miejsce wśród najważniejszych wartości, którymi kierują się Polacy (80% badanych). Na dalszych miejscach znalazły się takie wartości jak: zachowanie dobrego zdrowia (55%), spokój (48%), grono przyjaciół (45%), szacunek innych ludzi (42%), uczciwe życie (42%), praca zawodowa (36%), wiara religijna (28%), pomyślność ojczyzny (23%), wolność głoszenia własnych poglądów (18%), kontakt z kulturą (11%), wykształcenie (10%), dobrobyt i bogactwo (9%), możliwość udziału w demokratycznym życiu społeczno-politycznym (8%), życie pełne przygód i wrażeń (5%), sukces i sława (3%), trudno powiedzieć (1%). W całej zbiorowości 87% badanych wyraziło pogląd, że człowiekowi potrzebna jest rodzina, żeby rzeczywiście był szczęśliwy¹³.

W sondażu CBOS z listopada 2020 r. na pytanie „otwarte” o to, co jest najważniejsze w ich życiu, dorośli Polacy udzielili następujących odpowiedzi: zdrowie – 47% badanych; rodzina – 39%; praca, dobra praca, stabilne zatrudnienie – 8%; dobrobyt,

¹² M. Feliksiak, *Sens życia – wczoraj i dziś*, „Komunikat z badań CBOS” 2017, nr 41, s. 6–7.

¹³ R. Boguszewski, *Rodzina – jej znaczenie i rozumienie*, w: *Współczesna polska rodzina*, Opinie i Diagnozy nr 44, red. M. Bożewicz, CBOS, Warszawa 2019, s. 12–13.

dostatek, bezpieczeństwo finansowe – 6%; spokój – 6%; ojczyzna, dobro ojczyzny, patriotyzm – 4%; pieniądze, dobre zarobki – 4%; spokój w kraju i na świecie, pokój, brak wojny – 4%; stabilizacja życiowa – 3%; zdrowie rodziny i bliskich – 3%; wiara w Boga, zbawienie, Kościół – 3%; wolność – 3%; dzieci – 3% i kilkadziesiąt innych wartości wybieranych przez niektórych respondentów (2% i mniej) (wybory jednorazowe). Zdrowie i rodzina są wartościami najważniejszymi dla Polaków, na dalszym planie znajduje się praca i powodzenie materialne¹⁴.

W badaniach socjologicznych zrealizowanych w Zabrzcu w 2018 r. wśród dorosłych mieszkańców miasta deklarowano uznanie dla następujących wartości: zdrowie – 91,33%, własna rodzina – 89,16%, szczęście – 88,54%, spokojne życie – 86,99% (tzw. wartości prymarne), a dalej: przyjaciele – 73,37%, dzieci – 72,76%, realizacja własnych zainteresowań – 69,04%, czas wolny i wypoczynek – 67,80% (tzw. wartości dominujące), przynależność do narodu polskiego – 52,01%, uznanie, szacunek ludzi – 51,39%, pomaganie innym – 47,67%, praca zawodowa – 45,20% (tzw. wartości nieobojętne), wiara religijna – 38,39%, bycie Górnoszlązakiem – 32,20%, majątek, dostatnie życie – 27,24%, zamieszkiwanie w Zabrzcu – 23,22% (tzw. wartości drugorzędne), uczestnictwo w stowarzyszeniach, wolontariat – 11,76%, udział w polityce, w życiu publicznym (władza, kariera) – 4,02% (tzw. wartości marginalne)¹⁵.

Z omówionych skrótowo danych z sondaży opinii publicznej (głównie CBOS) wynika, że w latach 1997–2020 w społeczeństwie polskim niewiele zmieniła się hierarchia wartości codziennych, cenionych przez dorosłych Polaków, jednak niektóre z nich zyskały nieco na znaczeniu, inne trochę straciły. Rodzina i szczęście rodzinne oraz zdrowie jako wartości sytuowały się na szczycie tej hierarchii. Orientację na rodzinę można uznać za „oś systemu wartości” Polaków. Szczęście rodzinne jako podstawową wartość życia codziennego częściej deklarowały kobiety, osoby starsze, legitymujące się niższym stopniem wykształcenia, mieszkające na wsi lub w małych miastach, wierzące i regularnie praktykujące.

„Autentyczne więzi rodzinne są dla wielu Polaków rodzajem obrony przed różnymi formami zmarginalizowania, wykluczenia, osamotnienia itp. oraz w ciągu ostatnich sześciu lat skala bliskich kontaktów w ramach rodziny nie zmieniła się znacząco. Więzy rodzinne w Polsce cechują się dużą siłą i stabilnością. Wpływa na to częstotliwość spotkań z bliskimi (utrzymująca się na wysokim poziomie) oraz skala zażytych, przyjacielskich relacji między krewnymi. Również poziom satysfakcji z życia rodzinnego jest u Polaków nadal wysoki. Osoby, na wsparcie których można liczyć, to niezmiennie przede wszystkim członkowie najbliższej rodziny (...). Nic też dziwnego, że ponad połowa eksplorowanych (54%)

¹⁴ B. Badora, *Wartości w czasach zarazy*, „Komunikat z badań CBOS” 2020, nr 160, s. 3.

¹⁵ W.K. Świątkiewicz, *Światy wartości mieszkańców miasta. Na przykładzie badań socjologicznych w Zabrzcu*, „Zeszyty Naukowe KUL” 2020, t. 63, nr 1, s. 9–10.

za najważniejszą wartość uznaje rodzinę, która stanowi dla nich podstawowe środowisko działania i samorealizacji, nadaje sens ich życiu”¹⁶.

Szczęście rodzinne, wielka miłość, zdobycie ludzkiego zaufania i szacunek innych ludzi stanowią podstawę systemu aksjologicznego w perspektywie poszukiwania sensu życia. Te wartości afiliacyjno-stabilizacyjne utrzymują swoją naczelną pozycję. Wartości dotyczące współżycia z ludźmi mają uniwersalny charakter i w niewielkim stopniu podlegają modyfikacji. Są one zawężone do prywatno-rodzinnego kręgu, zapewniającego bezpieczne życie bez kłopotów i konfliktów. Dorosli Polacy cenią wyżej niż młodzież spokojne życie bez kłopotów, szczęśliwe życie rodzinne, życie zgodne z zasadami religii, natomiast młodzi Polacy bardziej doceniają miłość i uczucie, a także komfort życia i wykształcenie.

Szukanie i odnajdywanie sensu życia jest uwarunkowane nie tylko indywidualną strukturą osobowości, lecz także czynnikami społeczno-kulturowymi. Nieco inaczej przedstawia się ta sprawa w środowiskach młodzieżowych, inaczej w świecie ludzi dorosłych, zawsze jednak na miarę możliwości człowieka i stosownie do istniejących uwarunkowań. Jeżeli nawet sens życia jest przede wszystkim problemem indywidualnym, to osobiste wybory układają się w pewne ciągi społeczne, odnoszą się do określonych układów społecznych. Sens subiektywnie rzeczywisty staje się sensem zobiektywizowanym. Nie trzeba dodawać, że określone układy społeczne mogą być przyczyną utraty sensu życia, w innych są korzystne dla formułowania się rzeczywistych odniesień do celów transcendentnych (przeżywanie „Najwyższej Wartości”).

Jeżeli każdy człowiek jest niepowtarzalną wartością, to jego decyzje dotyczące sensu życia nabierają szczególnej wagi. Mówiąc o sensie życia, mamy na myśli nie tyle niezwykłą celowość działań (osiąganie założonych celów), ile raczej znaczenie, ważność życia jako czegoś godnego akceptacji. Pytanie o sens całego życia zakłada przekonanie, że życie taki sens powinno mieć i że jest on do osiągnięcia poprzez dążenia ku wartościom. Sens całościowy (globalny), jako aprobująca decyzja w odniesieniu do całego życia, jest więcej niż zwykłą sumą sensów jednostkowych (częściowych). Jest on jakimś aktem wiary i nadziei człowieka w życie, ujętym w ramach całościowego horyzontu doświadczenia egzystencjalnego, refleksji nad własnym „ja” i poszukiwaniem własnej tożsamości osobowej i społecznej.

Wartości codzienne w życiu młodzieży

Ludzie, którzy wybierają nawet te same wartości, nie zawsze przeżywają je z taką samą intensywnością w perspektywie sensu życia, jednak głęboko

¹⁶ J. Szymczyk, *Socjologiczne rozumienie wartości...*, s. 40.

uwewnętrznione wartości sensotwórcze stają się głównym motywem ludzkich decyzji i działań (znaczące, wiodące, kluczowe, naczelne wartości)¹⁷. To, co ceniemy, co uważamy za słuszne, jakich dokonujemy wyborów w sferze wartości, ma podstawowe znaczenie dla zrozumienia człowieka i świata. Aby nie popaść w chaos aksjologiczny i rozpacz, człowiek poszukuje idei i ideałów przewodnich, dających mu ogólną orientację w czasie i przestrzeni, w celach i środkach. Szuka on jakiejś fundamentalnej orientacji, która pozwala osiągnąć jedność duchową. Dążenie do sensu jest tak głęboko zakorzenione w człowieku, że jego niespełnienie oznacza głębokie rozczarowanie, a nawet frustrację i załamanie życiowe. We współczesnym świecie coraz trudniej odnaleźć odpowiedzi na podstawowe pytania egzystencjalne i zamknąć je w jakiejś jednolitej formule interpretacyjnej¹⁸.

W 2016 r. młodzież polska deklarowała następujące cele i dążenia życiowe dla niej najważniejsze (sondaż CBOS): miłość, przyjaźń – 48%; udane życie rodzinne, dzieci – 42%; ciekawa praca, zgodna z zainteresowaniami – 40%; osiągnięcie wysokiej pozycji zawodowej, zrobienie kariery – 34%; zdobycie majątku, osiągnięcie wysokiej pozycji materialnej – 28%; spokojne życie bez kłopotów, konfliktów – 27%; życie barwne, pełne rozrywek, bogate życie towarzyskie – 17%; udane życie seksualne – 11%; bycie użytecznym dla innych – 12%; osiągnięcie sukcesu w dziedzinie nauki lub sztuki – 9%; niezależność w pracy – 7%; życie zgodne z zasadami religijnymi – 6%; zdobycie władzy politycznej – 2%; możliwość podejmowania ważnych decyzji w sferze gospodarczej – 1%; inne – 1%; w 2018 r. odpowiednio – 52%, 42%, 40%, 33%, 33%, 29%, 16%, 10%, 10%, 10%, 7%, 5%, 2%, 1%, 1%.

Dążenia i cele życiowe młodzieży różnicowały się ze względu na płeć badanych. Dziewczęta zdecydowanie częściej niż chłopcy podkreślały takie wartości jak miłość i przyjaźń, ciekawą i zgodną z zainteresowaniami pracę, udane życie rodzinne i spokojne życie bez kłopotów. Z kolei aspiracje chłopców były częściej ukierunkowane na kwestie związane ze zdobyciem majątku, osiągnięciem wysokiego statusu finansowego, satysfakcjonującym życiem seksualnym oraz możliwością wywierania wpływu na życie społeczne i polityczne kraju. Wybierane przez młodzież cele i dążenia różniły się nieco w zależności od reprezentowanego typu szkoły. Uczniowie z liceów ogólnokształcących nieco częściej wymieniali wśród najważniejszych celów ciekawą pracę, sukces w dziedzinie nauki lub sztuki, miłość lub przyjaźń. Uczniowie z techników nieco częściej podkreślali znaczenie wysokiej pozycji materialnej oraz danego życia rodzinnego¹⁹.

¹⁷ M. Wojciechowska, *Wartości młodzieży i jej rodziców. W kręgu refleksji nad edukacją*, Wydawnictwo Uniwersytetu Jana Kochanowskiego, Kielce 2018, s. 85–113.

¹⁸ A. Jacyniak, Z. Płużek, *Świat ludzkich kryzysów*, Wydawnictwo WAM, Kraków 1996, s. 104.

¹⁹ R. Boguszewski, *Aspiracje, dążenia i plany życiowe młodzieży*, w: *Młodzież 2016. Raport z badania sfinansowanego przez Krajowe Biuro ds. Przeciwdziałania Narkomanii*, CBOS, Warszawa 2016,

W ocenie młodzieży szkół średnich (próba ogólnopolska) wśród wartości nadających sens życiu w 2017 r. naczelną miejsce zajmowały cztery wartości: zdobycie ludzkiego zaufania i przyjaźni (59,9%), znalezienie własnego miejsca w społeczeństwie (56,5%), miłość i wielkie uczucie (55,7%) oraz szczęście rodzinne (48,7%). Na piątym miejscu znalazła się praca, którą się lubi (42,1%), a na szóstym – wykształcenie i dążenie do wiedzy (40,3%). Poniżej granicy 40% znalazły się wartości: pieniądze i dobrobyt (33,2%), działanie i dążenie do wytyczonego celu (25,2%), wiara w wielką ideę (22,9%), głęboka wiara religijna (20,0%). Najniżej były oceniane: zdobycie indywidualności, własnego stylu i umiejętności bycia sobą (19,1%), pozostawienie po swoim życiu jakiegoś trwałego śladu (16,7%), bogactwo wrażeń i zakosztowanie wszystkiego choćby za cenę przykrości (5,7%), spokojne życie bez żadnych niespodzianek (8,2%).

W latach 1988–2017 zyskały na znaczeniu niektóre wartości: wiara w wielką ideę (wzrost o 14,9%), znalezienie własnego miejsca w społeczeństwie (wzrost o 19,8%), pieniądze, dobrobyt (wzrost o 12,9%), wykształcenie i dążenie do wiedzy (wzrost o 20,4%), zdobycie ludzkiego zaufania, przyjaciół (wzrost o 9,5%). W tym samym czasie straciły na znaczeniu: głęboka wiara religijna (spadek o 30,5%), miłość i wielkie uczucie (spadek o 13,6%) i szczęście rodzinne (spadek o 26,4%). W 2017 r. upodobniły się wybory wartości sensotwórczych u kobiet i mężczyzn, u młodzieży uczęszczającej do różnych typów szkół oraz młodzieży mieszkającej na wsi i w miastach. W 1988 r. 75,1% ankietowanych preferowało szczęście rodzinne, w 1998 r. – 73,3%, w 2005 r. – 59,3% i w 2017 r. – 48,7%. Młodzież mieszkająca na wsi w 52,5% ceniła szczęście rodzinne, w miastach do 50 tys. mieszkańców – 47,3%, od 50 do 100 tys. mieszkańców – 46,8%, od 100 do 250 tys. mieszkańców – 42,1%, od 250 do 500 tys. mieszkańców – 41,9% i powyżej 500 tys. mieszkańców – 43,8%. Rodzina jako wartość nadająca sens życiu straciła na znaczeniu w dwóch dekadach XXI w.

Postawy wobec religii różnicowały do pewnego stopnia wybory wartości pomagających w odnalezieniu sensu życia (wskaźnik przeciętny: głęboko wierzący – 34,6%, wierzący – 33,5%, niezdecydowani, ale przywiązani do tradycji religijnej 33,7%, obojętni religijnie – 32,4%, niewierzący – 32,2%). W miarę przechodzenia od kategorii osób głęboko wierzących do kategorii osób niewierzących maleje uznanie takich wartości jak: głęboka wiara religijna (od 65,3 do 3,4%), miłość i wielkie uczucie (od 60,4 do 46,6%) i szczęście rodzinne (od 48,5 do 35,6%) oraz wzrasta aproba pieniędzy i dobrobytu (od 15,8 do 40,7%), wykształcenia (od 32,7 do 48,3%), działania i zdobycia indywidualności (od 21,8 do 29,7%). Osoby związane z religią skłaniają się bardziej ku wartościom

s. 53; tenże, *Aspiracje, dążenia i plany życiowe młodzieży*, w: *Młodzież 2018*, Opinie i Diagnozy nr 43, red. M. Grabowska, M. Gwiazda, CBOS, Warszawa 2019, s. 68–71.

religijnym i ideowym oraz szczęściu rodzinnemu, osoby niezwiązane z religią ku wartościom ekonomicznym, edukacyjnym i samorealizacyjnym.

Wśród wartości nadających sens życiu znalazły się zarówno wartości afiliacyjne (zaufanie do ludzi, znalezienie odpowiedniej pozycji w społeczeństwie, miłość), jak i prorodzinne (szczęście rodzinne). Miłość i szczęście rodzinne to naczelną cele życiowe młodzieży polskiej, od dawna będące przejawem troski o zapewnienie jej godziwych warunków życia i stabilizacji. Wśród wartości dnia codziennego szczęście rodzinne jest na ogół wyżej rangowane niż wielka odwzajemniona miłość, wśród wartości zapewniających sens życiu sytuacja jest odwrotna. Wartości te nie wykluczają się wzajemnie, są raczej komplementarne w świadomości młodzieży polskiej. Troska o rodzinę, o harmonijne współżycie rodzinne, o dobro dzieci może *implicite* zawierać staranie o poprawę warunków materialnych rodziny. Stąd być może wynika relatywnie stabilna pozycja w hierarchii wartości pracy i dóbr materialnych. Jeżeli przez pragmatyzację świadomości ludzi rozumiemy orientację i aspiracje życiowe skoncentrowane na trosce o standardy materialne i osiąganie sukcesu ekonomicznego gwarantującego konsumpcję, niekiedy ostentacyjną, to te wartości nie uzyskały wyraźnego wzrostu znaczenia, przynajmniej w perspektywie osiągania sensu życia. Na średnim poziomie akceptacji sytuują się wartości prospołeczne, jak bliskie i przyjazne kontakty z innymi ludźmi, bycie pożytecznym dla innych, działanie na rzecz bliźnich. Stosunkowo nisko są oceniane wartości religijne, co jest znamienne dla procesów transformacyjnych w ostatnich dwóch dekadach, na przełomie XX i XXI w., a także wartości perfekcjonistycznych i hedonistycznych (unikanie przykrości, bogactwo wrażeń itp.)²⁰.

Zróznicowany poziom akceptacji wartości dnia codziennego konstatowano w wybranych środowiskach młodzieżowych. W zbiorowości osób z niepełnosprawnością w diecezji kieleckiej na początku XXI w. na pierwszym miejscu badani wymieniali wśród wartości sensotwórczych – szczęście rodzinne (73,1%), a następnie: miłość, wielkie uczucie (56,7%), posiadanie przyjaciół, którzy człowieka lubią i szanują (54,6%), znalezienie własnego miejsca w społeczeństwie (43,3%), zdobycie ludzkiego zaufania (42,4%), głęboka wiara religijna (41,8%), dążenie do wybranego celu (35,5%). Mniejsze znaczenie ankietowani nadawali takim wartościom jak: wykształcenie i dążenie do wiedzy (28,7%), spokojne życie bez niespodzianek (16,1%), dobrobyt i komfort życia (16,1%), zdobycie indywidualności (15,8%), pozostawianie po sobie jakiegoś trwałego śladu (10,4%), wiara w jakąś wielką ideę (6,6%) i bogactwo wrażeń (4,5%)²¹.

²⁰ J. Mariański, *Kondycja religijna i moralna młodzieży szkół średnich w latach 1988–1998–2005–2017 (raport z ogólnopolskich badań socjologicznych)*, Wydawnictwo Adam Marszałek, Toruń 2018, s. 334 i 628.

²¹ W. Janocha, *Poczucie sensu życia osób z niepełnosprawnością*, Wydawnictwo Jedność, Kielce 2008, s. 125.

Studenci lubelscy z początku XXI w. wskazywali na następujące wartości jako najważniejsze z ważnych (wybór jednej spośród 14 ocenianych wartości): miłość i wielkie uczucie – 29,76%; szczęście rodzinne – 25,59%; zdobycie ludzkiego zaufania i przyjaciół – 7,74%; pieniądze, dobrobyt, przyzwoita pozycja materialna – 7,14%; działanie i dążenie do wybranego celu – 6,55%; znalezienie własnego miejsca w społeczeństwie – 5,59%; zdobycie indywidualności, własnego stylu, umiejętność bycia sobą – 4,17%; głęboka wiara religijna – 4,17%; pozostawienie po swoim życiu trwałego śladu – 3,57% i inne (poniżej 2% wyborów). Wybierane wartości mieściły się przede wszystkim w afiliacyjno-stabilizującym modelu aksjologicznych podstaw sensu życia²².

Wśród maturzystów z pięciu miast (Szprotawa, Puławy, Kraśnik, Dęblin, Gdańsk) w 2009 r. wartość „szczęście rodzinne” uzyskała najwyższą ocenę wśród kilkunastu wartości życia codziennego. W całej zbiorowości 72,4% badanych wybrało szczęście rodzinne jako ważną wartość w życiu codziennym, 54,6% – wielką miłość, 47,7% – szacunek ludzki, 46,3% – grono przyjaciół, 43,6% – dobrobyt, 43,1% – spokojne życie, 38,7% – ciekawą pracę, 34,6% – silny charakter, 31,4% – bycie potrzebnym, 27,0% – wiarę religijną i inne. Młodzież mieszkająca na wsi częściej aprobowała szczęście rodzinne (73,4%) niż zamieszkująca wielkie miasta (69,9%). Młodzież mieszkająca w małych i średnich miastach zajmowała pozycję pośrednią (71,2%)²³.

W badaniach socjologicznych zrealizowanych w latach 2009–2010 wśród uczniów klas maturalnych w liceach ogólnokształcących, w liceach profilowanych oraz technikach w województwie opolskim skonstatowano, że 73,17% ankietowanych wymieniło udane życie rodzinne jako wartość cenioną najbardziej w życiu; 79,55% – miłość, 65,87% – przyjaźń, 45,55% – niezależność od innych, 32,93% – własne poglądy, 38,11% – pasjonującą pracę zawodową, 36,65% – wiedzę i wykształcenie, 39,18% – wygodne życie, 28,02% – majątek, wysoką pozycję materialną, 18,86% – realizację wartości moralnych, 6,64% – zaangażowanie w pracę użyteczną społecznie, 6,37% – życie pełne zmian, 3,98% – wysokie stanowisko, kierowanie innymi ludźmi, 3,72% – wnoszenie nowych wartości do kultury, 1,20% – udział w działalności politycznej²⁴.

Młodzież z trzech liceów ogólnokształcących i studenci ze Społecznej Akademii Nauk w Łodzi w 2014 r. wśród ważnych wartości życia codziennego na

²² G. Jabłczyńska, A. Walczyna, *Sens życia w świadomości młodzieży studenckiej*, w: *Człowiek wobec universum. Księga jubileuszowa z okazji 75. rocznicy urodzin Pana Profesora Mariana Filipiaka*, red. A. Biała, M. Gwozda, J. Kociuba, E. Krawczak, U. Kusio, Wydawnictwo Uniwersytetu Marii Curie-Skłodowskiej, Lublin 2010, s. 44–45.

²³ J. Mariański, *Małżeństwo i rodzina w świadomości młodzieży maturalnej – stabilność i zmiana*, Wydawnictwo Adam Marszałek, Toruń 2012, s. 145–147.

²⁴ D. Wiśniewski, *Aspiracje młodzieży ponadgimnazjalnej w kontekście zmian społeczno-kulturowych*, Wydawnictwo Adam Marszałek, Toruń 2012, s. 126.

pierwszym miejscu lokowali rodzinę (52,4% ogółu badanych), a dalej – odwzajemnianą miłość (47,2%), szczęście w małżeństwie (46,8%), karierę zawodową (30,7%), dobra materialne (21,7%), wysokie wykształcenie (21,7%), pomoc potrzebującym ludziom (18,7%), spokojne życie (18,1%), wysoką pozycję społeczną (17,6%), wiarę religijną (12,0%) i inne (10,5%)²⁵.

Dziedziny, w których badana młodzież maturalna w Puławach dostrzegą w 2016 r. swoje dążenia do sensu, były zróżnicowane. Wiążą się one z różnorodną treścią i intensywnością przeżycia, ale są zapewne ujmowane w świadomości badanych jako mające znaczenie sensotwórcze. Prawdopodobnie najczęściej pytanie o wartości nadające sens życiu kojarzy się respondentom z indagowaniem o cel, do którego dążą oni w życiu codziennym. Wśród wartości nadających sens życiu naczelną rolę zajmuje miłość oraz wielkie uczucie (78,7%), drugie – szczęście rodzinne (75,5%), trzecie – zdobycie ludzkiego zaufania i przyjaciół (58,7%), czwarte – praca, którą się lubi (51,4%), piąte – znalezienie własnego miejsca w społeczeństwie oraz poczucie, że jest się w nim przydatnym i potrzebnym (36,4%); szóste – wykształcenie, dążenie do wiedzy (34,3%), siódme – działanie i dążenie do wybranego celu (35,7%). Pozostałe wartości były aprobowane przez mniej niż 30% ankietowanych maturzystów. Szczególnie nisko były oceniane takie wartości jak: bogactwo wrażeń, wiara w jakąś wielką ideę oraz spokojne życie bez niespodzianek. Wartości religijne znalazły się wśród 14 ocenianych wartości na 9 miejscu (25,5% badanych maturzystów).

W latach 1994–2016 nie zaznaczyły się wyraźne zmiany w deklarowanych dążeniach życiowych niosących ze sobą usensownienie życia, a przesunięcia w aprobachie poszczególnych wartości nie przekraczały kilku punktów procentowych. Szczęście rodzinne i wielka odwzajemniana miłość utrzymywały swoją priorytetową pozycję, przy niemal identycznych wskaźnikach procentowych aprobaty. Można by mówić tylko o niewielkich zmianach. Zyskały nieco na znaczeniu takie wartości jak: wykształcenie (różnica 6,6%), wiara w jakąś wielką ideę (różnica 9,9%), działanie i dążenie do celu (różnica 8,8%), straciła na znaczeniu wartość „zdobycie indywidualności” (różnica 5,7%).

Wartości afiliacyjno-stabilizacyjne utrzymują swoją naczelną pozycję. Wielka miłość, szczęśliwe życie rodzinne, zdobycie ludzkiego zaufania stanowią podstawę systemu aksjologicznego w perspektywie poszukiwania sensu życia. Wartości dotyczące współżycia z ludźmi mają uniwersalny charakter i w niewielkim stopniu podlegają modyfikacjom. Są one zawężone do prywatno-rodzinnego kręgu, zapewniającego bezpieczne życie bez napięć i konfliktów. W latach 1994–2016 zyskały nieco na znaczeniu wartości związane z pracą, dobrobytem, wykształceniem, dążeniem do wybranego celu (być może karie-

²⁵ H. Cudak, *Małżeństwo i rodzina w poglądach badanej młodzieży*, „Pedagogika Rodziny” 2014, nr 4(4), s. 121–122.

ry) – są zapewne wzmacniane w warunkach radykalnych zmian związanych z modernizacją społeczną²⁶.

W badaniach socjologicznych zrealizowanych w 2017 r. wśród uczniów szkół średnich i studentów w powiecie bialskim (Podlasie) skonstatowano, że najważniejszymi wartościami w opinii młodzieży były: szacunek – 66,5% dokonanych wyborów, miłość – 49,0%, rodzina – 45,8%, zdrowie – 42,0%, uczciwość – 41,0%, przyjaźń – 35,5%, wiara w Boga – 29,0%, odpowiedzialność – 22,3%, mądrość – 18,8%, praca zawodowa – 16,5%, pokój – 11,8%, solidarność – 11,0%. Rodzinę jako najważniejszą wartość częściej wybierały kobiety niż mężczyźni (49,44% wobec 42,94%)²⁷.

Młodzież z ostatnich klas szkół ponadgimnazjalnych w archidiecezji łódzkiej w 2017 r. deklarowała w następujący sposób uznanie dla wartości życia codziennego (odpowiedzi „bardzo ważne” i „raczej ważne”): rodzina – 94,4%, zdrowie – 92,3%, prawdziwa przyjaźń – 91,2%, wykształcenie – 88,9%, kariera zawodowa – 88,8%, wolność głoszenia własnych poglądów – 88,7%, szacunek innych ludzi – 86,4%, powodzenie materialne – 78,1%, małżeństwo – 73,1%, ojczyzna – 72,1%, życie pełne przygód i wrażeń – 66,5%, bezinteresowne pomaganie innym – 62,6%, wiara religijna – 60,5%, możliwość udziału w demokratycznym życiu społecznym i politycznym – 44,3%, sława – 14,8%. Pozostali respondenci wybierali odpowiedzi: „ani ważne, ani nieważne”, „raczej nieważne”, „zupełnie nieważne” i „trudno powiedzieć”²⁸.

Wśród młodzieży szkół białostockich w 2019 r. wartość „szczęśliwe życie rodzinne” preferowało 56,9% badanych, 55,2% – zdrowie, 38,6% – spokojne życie, 37,5% – pieniądze/zamożność, 37,2% – odwzajemniona miłość, 36,2% – prawdziwi przyjaciele, 27,9% – kariera zawodowa, 27,8% – podróże i przygody, 27,0% – interesująca praca, 18,1% – wiara/religia, 17,8% – szacunek i uznanie innych ludzi, 13,7% – silny charakter, 11,9% – przyjemności i rozrywki, 11,3% – pomaganie innym ludziom i inne. Szczęśliwe życie rodzinne jako wartość częściej wybierały kobiety niż mężczyźni (64,6% wobec 48,9%), młodzież z liceów ogólnokształcących częściej niż z techników (58,6% wobec 54,5%), młodzież osiągająca najwyższą średnią ocen na koniec ostatniego roku szkolnego częściej niż osiągająca oceny najniższe (63,1% wobec 34,0%), młodzież głęboko wierząca częściej niż niewierząca (63,9% wobec 34,7%)²⁹.

²⁶ J. Mariański, *Maturzyści puławscy w latach 1994–2016. Szkic do portretu młodych Polaków*, Warszawa Wydawnictwo Socjologiczne, Warszawa 2019, s. 261–263.

²⁷ W. Romanowicz, O. Filipczak, D. Tomczyszyn, *Ocena możliwości samorealizacji przez młodzież powiatu bialskiego*, w: S. Tur, D. Błaszczak, O. Filipiak, W. Romanowicz, D. Tomczyszyn, *Aspiracje życiowe i perspektywy rozwoju młodzieży w powiecie bialskim*, Państwowa Szkoła Wyższa im. Papieża Jana Pawła II w Białej Podlaskiej, Biała Podlaska 2018, s. 88.

²⁸ K. Kaźmierska, *Młodzież archidiecezji łódzkiej. Szkic do portretu*, Archidiecezjalne Wydawnictwo Łódzkie, Łódź 2018, s. 48.

²⁹ M. Zemło, *Wartości w ocenie uczniów białostockich szkół*, w: *Styl życia młodzieży Białegostoku. Raport*, red. J. Mantur, Centrum Kształcenia Ustawicznego w Białymstoku, Białystok 2019, s. 12–13.

Podobną hierarchię wartości nadających sens życiu ujawniły badania ogólnopolskie wśród młodzieży akademickiej. W 2017 r. respondenci wybierali jako najważniejsze i nadające sens życiu następujące wartości: wiara w jakąś wielką ideę – 25,8%; praca, którą się lubi – 45,3%; znalezienie własnego miejsca w społeczeństwie oraz poczucie, że jest się w nim przydatnym i potrzebnym – 55,4%; głęboka wiara religijna – 21,9%; pieniądze, dobrobyt, przyzwoita pozycja materialna – 28,2%; wykształcenie, dążenie do wiedzy – 38,4%; zdobycie ludzkiego zaufania i przyjaźni – 50,8%; bogactwo wrażeń, zakosztowanie wszystkiego choćby za cenę przykrości – 5,5%; zdobycie indywidualności, umiejętności bycia sobą – 17,3%; miłość, wielkie uczucie – 56,3%; spokojne życie bez żadnych niespodzianek – 8,1%; działanie i dążenie do wybranego celu – 25,3%; pozostawienie po swoim życiu jakiegoś trwałego śladu – 16,4%; szczęście rodzinne – 54,0%; inne odpowiedzi – 2,5%. Wartość „głęboka wiara religijna”, która w 1988 r. uzyskała 44,0% aprobaty, straciła wyraźnie na znaczeniu w następnych latach (w 2017 r. – 21,9%). W odniesieniu do pozostałych wartości zmiany nie były tak znaczące i nie zawsze oznaczały spadek uznania wartości³⁰.

W badaniach socjologicznych zrealizowanych techniką internetową w 2020 r. przez Pracownię Badawczą Polskiego Pomiaru Postaw i Wartości UKSW indagowano studentów polskich (próba niereprezentatywna) m.in. o akceptację wartości nadających sens życiu. Wśród wartości nadających sens życiu badani studenci wymienili (według odpowiedzi „zdecydowanie tak” i „raczej tak”): samorealizację – 94,4%, przyjaźń z drugim człowiekiem – 94,0%, hobby i zainteresowania – 92,3%, przyjemności z życia – 87,4%, udany związek z drugim człowiekiem – 86,5%, udane życie rodzinne – 84,7%, wysoki status materialny – 47,0%, satysfakcjonujący seks – 43,5%, religię – 37,5%, i głębokie doznania duchowe – 31,4%. Udane życie rodzinne znalazło się dopiero na szóstym miejscu wśród dwudziestu ocenianych wartości nadających sens życiu³¹.

Uznawane wartości codzienne nadające sens życiu mieszczą się poniekąd w „zasięgu ręki”. Wśród aprobowanych celów i wartości egzystencjalnych wyróżnia się przede wszystkim nastawienie na rodzinę oraz miłość i uczucie. Preferowane wartości mają częściej charakter indywidualny niż społeczny, częściej wymiar wartości codziennych niż religijnych czy ostatecznych. Wybierane wartości pozwalają człowiekowi na stopniowe aktualizowanie własnych możliwości, co daje na ogół poczucie zadowolenia i radości. Istnieje niebezpieczeństwo przekształcania

³⁰ A. Kasperek, *Poczucie sensu w życiu młodzieży akademickiej. Porównanie wyników badań z lat 1988–1998–2005 i 2017*, w: *Między konstrukcją a dekonstrukcją uniwersów znaczeń. Badania religijności młodzieży akademickiej w latach 1988–1998–2005–2017*, red. S.H. Zaręba, M. Zarzecki, Warszawskie Wydawnictwo Socjologiczne, Warszawa 2018, s. 61.

³¹ K. Uklańska, *Wartości i sens życia*, w: *Wolność wyboru czy przymus zwyczaju?*, t. 3. *Młodzież akademicka w dobie pandemii o sensie życia, relacjach i planach życiowych*, red. K. Uklańska, O. A. Kotowska-Wójcik, M. Choczyński, Wydawnictwo Rys, Poznań 2020, s. 37.

się uznawanych konkretnych celów życiowych w postawy konsumpcyjne i hedonistyczne, czyli uznawania za sensowne tego, co użyteczne, co przynosi radość i przyjemność, czego można doświadczyć w sposób wymierny i bezpośredni³².

Prawdopodobnie pytanie o sens życia młodzież, a także wielu ludzi dorosłych odnosi do konkretnych działań i tu konstruuje swój sens życia (sens jako cel lub cele życiowe, a nawet jako osobisty styl życia). Pytania o sens głębszy (ostateczny), odnoszący się do całości życia, wykraczający poza codzienność, stawia się zapewne rzadko i w sytuacjach wyjątkowych. Usankcjonowane społecznie i charakterystyczne dla danej społeczności i kultury wartości podlegają internalizacji przez jednostki, tworzy się ich pewien system (hierarchia). Tym samym mogą one dokonywać wyborów, zajmować określone postawy, wskazywać cele, środki i motywacje dla działań ludzkich, a także podtrzymywać i wzmacniać aktywność podmiotów ludzkich w życiu społecznym.

Rodzina w społeczeństwie polskim – w nieco mniejszym stopniu wśród młodzieży – stanowi podstawowe źródło działania i samorealizacji, a satysfakcjonujące życie rodzinne staje się najważniejszą wartością i celem życiowym Polaków³³. Pomimo wzrostu znaczenia niektórych celów i dążeń życiowych (zwłaszcza dobrobytu) wartości prorodzinne (szczęście rodzinne), łącznie z wielką i odwzajemnianą miłością, utrzymują się na naczelnym miejscu. Udane życie rodzinne młodzież z drugiej dekady XXI w. rozumie zapewne łącznie z zaspokojeniem potrzeby bezpieczeństwa emocjonalnego (spokojne życie) i materialnego (dobrobyt, praca, wykształcenie), a także potrzeby samorealizacji. Zaakcentowanie wartości prorodzinnych jako ważnych jest jednak rzeczą znamioną. Tylko trzecia część ankietowanych wybierała wartości prospołeczne (świadomość przydatności dla innych, pomaganie innym). Przejawem procesów indywidualizacyjnych jest prawdopodobnie spadek zainteresowania wartościami o charakterze prospołecznym, wymagających bezinteresownego otwarcia się na sprawy i problemy współczesnego człowieka i świata. Dopiero na dalszych miejscach znajdują się wartości religijne i raczej z tendencją malejącą³⁴. W przeprowadzonych analizach socjologicznych wskazaliśmy na wiodące (naczelne) wartości codzienne w świadomości młodzieży polskiej i na wartości mniej znaczące (drugorzędne, wtórne), a także na ich przemiany w strukturze hierarchicznej. Przemiany te mają raczej ewolucyjny i powolny charakter.

³² K. Skoczylas, *Wartości religijno-moralne młodzieży ponadgimnazjalnej Kujaw wschodnich*, Wydawnictwo Duszpasterstwa Rolników, Włocławek 2016, s. 97–114.

³³ J. Szymczyk, *Przemiany wartości i więzi...*, s. 314–315. M. Beyga-Cegiółka, A. Wachowiak, *Którą drogą? Aksjologiczny i ontologiczny wymiar wyborów związanych z małżeństwem i rodziną w Polsce*, w: *Między nakazem a wyborem. Dylematy moralne małżeństw i rodzin w Polsce*, red. J. Baniak, Zakład Wydawniczy Nomos, Kraków 2012, s. 76–77.

³⁴ W. Szymczak, *Partycypacja osób zaangażowanych społecznie. Struktura, funkcje, modele*, Wydawnictwo KUL, Lublin 2013, s. 284–295.

Zakończenie

Omówione powyżej wyniki badań socjologicznych potwierdzają stałą obecność „orientacji na rodzinę” w świadomości młodzieży i w całym społeczeństwie polskim (wartość „mocna”). W okresie transformacji rozwojowej ranga aksjologiczna rodziny uległa – w ogólnych wymiarach – tylko nieznacznym zmianom. Wartości prorodzinne są na ogół bardziej akceptowane w środowiskach wiejskich i małomiasteczkowych niż w środowiskach wielkomiejskich. Rodzina jest bardziej ceniona w kategoriach ogólnych (bardzo ważna lub raczej ważna wartość), nieco mniej jako wartość codzienna czy nadająca sens życiu, jeszcze mniej jako ostateczny cel w życiu³⁵.

Wyniki sondaży opinii publicznej i rezultaty badań socjologicznych wskazują, że większość Polaków pragnie subiektywnie spełnienia swojego życia, dotyczy to także młodzieży polskiej. Wydaje się jednak, że dla wielu z nich o sensie życia nie decyduje wiara religijna i jej drogowskazy, lecz wartości odnoszące się do sfery życia codziennego. W świetle omówionych badań socjologicznych nad wartościami nadającymi sens życiu wydaje się uprawomocniony wniosek, że religia w życiu współczesnych Polaków nie odgrywa pierwszoplanowej roli w usensownieniu życia. Polacy, a zwłaszcza młodzież polska, znacznie częściej niż do religii odwołuje się do innych sensotwórczych wartości.

Poczucie sensu życia wiąże się u wielu osób z bezpośrednimi celami, będącymi w „zasięgu ręki”. Będą to m.in. bliskie i serdeczne kontakty z innymi (przede wszystkim w rodzinie), świadomość z bycia potrzebnym dla innych, aktywność prowadząca do osiągnięcia zamierzonych efektów, poszukiwanie i odkrywanie prawdy, działalność w sferze politycznej, praca zawodowa, działalność twórcza. Niekiedy samo poszukiwanie sensu, nawet bez jego znalezienia, nadaje życiu ludzkiemu celowość i jakąś kierunkowość. W krańcowych przypadkach, co brzmi paradoksalnie, nawet próba wykreślenia sensu życia nadaje mu jakiś sens (tzw. pozytywny nihilizm).

Cele bliższe, które odnoszą się do bieżących spraw codziennych, odznaczają się znaczną zmiennością, cele dalsze (długofalowe) charakteryzują się nadzwyczajną trwałością. Obie kategorie celu są stawiane w życiu ludzkim, nawet jeżeli potrzeba sensu nie jest tak nazywana ani nie jest w pełni uświadamiana. Niekiedy podkreśla się, że okres młodości charakteryzuje się wzmoczoną refleksją i poszukiwaniem tożsamości osobowej, pozwala krytycznie dostrzec własne „ja” na tle innych ludzi i świata zewnętrznego. Postawa wobec sensu życia ma strukturę dynamiczną, kształtującą się przez całe życie, zarówno w perspektywie

³⁵ Z. Tyszka, A. Wachowiak, *Podstawowe pojęcia i zagadnienia socjologii rodziny*, Wydawnictwo Akademii Rolniczej im. Augusta Cieszkowskiego w Poznaniu, Poznań 1997, s. 57–60.

ilościowej, jak i jakościowej. Szczególnie jednak w okresie młodości pojawiają się problemy sensu życia i pytania o cel ludzkiej egzystencji.

Trudno jest rozstrzygnąć, na ile dokonywane przez młodzież i ludzi dorosłych wybory wartości wskazują na obecność idei centralnych. Są to raczej pewne wybijające się tendencje w różnorodnych syndromach wartości nacechowanych konkretną sytuacją życiową młodzieży i jej dotychczasowymi doświadczeniami. Wartością porządkującą, do pewnego stopnia dominującą nad pozostałymi, jest szczęście rodzinne i miłość. Wydaje się, że dla wielu młodych ludzi i dorosłych Polaków odnajdywany i deklarowany sens życia wiąże się z celami bliższymi, nie dosięga metafizycznej głębi ludzkiej egzystencji. Wartości afiliacyjne i potrzeby samorealizacji poprzez bezpośrednie kontakty z ludźmi w małych grupach nabierają niejednokrotnie charakteru wartości naczelnych. W sytuacji wielości sensów związanych z konkretnymi wartościami nie jest łatwo ukształtować koherentną strukturę sensu w swoim życiu³⁶.

Przeprowadzone analizy socjologiczne potwierdzają konstatacje sformułowane przez J. Szymczyka: „Niewątpliwie procesy transformacji systemowej w naszym kraju, globalizacji, integracji europejskiej, relatywizacji społecznych grup odniesienia, detradycjonalizacji, homogenizacji lub hybrydyzacji społeczno-kulturowej, szeroko pojętego pluralizmu, rozwoju nowych mediów – mają wpływ na jakość preferowanych wartości i kształtowanie więzi społecznych, tożsamości Polaków. Niektóre kategorie aksjologiczne w wyniku tych procesów zmieniły w świadomości badanych swoje miejsce w hierarchii ich preferencji, inne uległy pewnej przemianie, reinterpretacji czy też kontestacji. Generalnie jednak można skonstatować, że w świecie wartości Polaków, także młodych, bardziej daje się dostrzec – mimo wszystko – pewną stabilność niż gwałtowną fluktuację, rekonstrukcję niż rozpad wartości, kontynuację niż totalne przerwanie ich ciągłości. Jednak ta optymistyczna konstatacja nie może implikować jakiegos nieuzasadnionego samozadowolenia i nieostrzeżenia zjawisk determinujących przetasowania w świecie wartości naszych rodaków”³⁷.

Z wychowawczego punktu widzenia nasuwa się pytanie o kierunek pożądaných zmian w uznawanych przez młodzież wartościach codziennych, podstawowych i ostatecznych, także tych związanych z sensem życia. Nadmierna koncentracja na sobie i swoich bieżących sprawach, dążeniach i potrzebach nie sprzyja dostrzeganiu wspólnotowych wymiarów życia ludzkiego, ale i stawianiu

³⁶ J. Baniak, *Kondycja współczesnej rodziny polskiej – jaka ona jest naprawdę i co jej zagraża?*, w: *Między nakazem a wyborem. Dylematy moralne małżeństw i rodzin w Polsce*, red. J. Baniak, Zakład Wydawniczy Nomos, Kraków 2012, s. 7–28. K. Wierzbicka, *Aspiracje i cele życiowe młodzieży średnich szkół zawodowych w kontekście integracji z Unią Europejską*, w: *Migracje zarobkowe polskiej młodzieży. Badania i analizy*, Urząd Komitetu Integracji Europejskiej. Departament Analiz Ekonomicznych i Społecznych, Warszawa 2004, s. 27–72.

³⁷ J. Szymczyk, *Przemiany wartości i więzi...*, s. 317–318.

sobie głębszych pytań typu „kim właściwie jestem?“, „do czego powinienem dążyć“, „czy rzeczywiście jestem szczęśliwy?“ i czy „doskonałą się także pod względem moralnym?“. Ważne są różne instancje wspierające (wychowawcze) młodych w ich dążeniu do usensownienia własnego życia (rodzina, szkoła, media, Kościół itd.).

W kontekście socjologicznej analizy uznawanych przez dorosłych i młodzież wartości należy zauważyć, że pedagogika religii i katechetyka są zainteresowane także problematyką wartości (wychowanie do wartości ludzkich i chrześcijańskich). Chodzi tu o wartości ważne dla życia społecznego, gospodarczego i rodzinnego, ale też o te dotyczące relacji człowieka z różnymi społecznościami, znaczenia postaw moralnych w życiu społecznym, obowiązków człowieka jako członka społeczności i obywatela, ułatwień i zagrożeń, jakie niesie życie społeczne, kwestie solidarności i zaangażowania w wolontariat. W obszarze zagadnień związanych z życiem gospodarczym akcentuje się takie wartości jak szacunek dla pracy, jej chrześcijański i etyczny wymiar, sposoby przeciwdziałania bezrobociu, wybór zawodu, uczciwość w reklamie. Przy wartościach ważnych dla życia rodzinnego zwraca się uwagę szczególną na miłość, odnosząc ją do różnych płaszczyzn życia codziennego³⁸. Wyniki badań socjologicznych mogą być przydatne dla nauk pedagogicznych i katechetycznych³⁹.

Bibliografia

- Badora B., *Wartości w czasach zarazy*, „Komunikat z badań CBOS” 2020, nr 160.
- Baniak J., *Kondycja współczesnej rodziny polskiej – jaka ona jest naprawdę i co jej zagraża?*, w: *Między nakazem a wyborem. Dylematy moralne małżeństw i rodzin w Polsce*, red. J. Baniak, Zakład Wydawniczy Nomos, Kraków 2012, s. 7–28.
- Beyga-Cegiołka M., Wachowiak A., *Którą drogą? Aksjologiczny i ontologiczny wymiar wyborów związanych z małżeństwem i rodziną w Polsce*, w: *Między nakazem a wyborem. Dylematy moralne małżeństw i rodzin w Polsce*, red. J. Baniak, Zakład Wydawniczy Nomos, Kraków 2012, s. 63–84.
- Boguszewski R., *Aspiracje, dążenia i plany życiowe młodzieży*, w: *Młodzież 2016. Raport z badania sfinansowanego przez Krajowe Biuro ds. Przeciwdziałania Narkomanii*, CBOS, Warszawa 2016, s. 52–77.
- Boguszewski R., *Aspiracje, dążenia i plany życiowe młodzieży*, w: *Młodzież 2018*, Opinie i Diagnozy nr 43, red. M. Grabowska, M. Gwiazda, CBOS, Warszawa 2019, s. 67–93.
- Boguszewski R., *Rodzina – jej znaczenie i rozumienie*, w: *Współczesna polska rodzina*, Opinie i Diagnozy nr 44, red. M. Bożewicz, CBOS, Warszawa 2019, s. 9–19.
- Diagnoza Społeczna 2015. Warunki i jakość życia Polaków. Raport*, red. J. Czapiński, T. Panek, Rada Monitoringu Społecznego, Warszawa 2015.

³⁸ S. Dziekoński, *Autentyczne wartości w społeczeństwach ludzkich w katechezie młodzieży*, w: *Abyśmy podtrzymywali nadzieję. Księga Jubileuszowa ku czci ks. prof. Romana Murawskiego SDB*, red. P. Tomasiak, Wydawnictwo Salezjańskie, Warszawa 2005, s. 153–155.

³⁹ D. Opozda, *Subdyscyplinarny charakter pedagogiki rodziny. Kontekst metodologiczno-postulatywny*, w: *Pedagogika rodziny. Podejście interdyscyplinarne*, red. J. Mariański, M. Marczewski, Wyższa Szkoła Społeczno-Ekonomiczna w Gdańsku, Gdańsk 2015, s. 15–40.

- Cudak H., *Małżeństwo i rodzina w poglądach badanej młodzieży*, „Pedagogika Rodziny” 2014, nr 4(4), s. 117–126.
- Dziekoński S., *Autentyczne wartości w społeczeństwach ludzkich w katechezie młodzieży*, w: *Abyśmy podtrzymywali nadzieję. Księga Jubileuszowa ku czci ks. prof. Romana Murawskiego SDB*, red. P. Tomasik, Wydawnictwo Salezjańskie, Warszawa 2005, s. 144–160.
- Feliksiak M., *Sens życia – wczoraj i dziś*, „Komunikat z badań CBOS” 2017, nr 41.
- Frankl V.E., *Nieświadomiony Bóg*, tłum. B. Chwedeńczuk, Pax, Warszawa 1978.
- Jabłczyńska G., Walczyna A., *Sens życia w świadomości młodzieży studenckiej*, w: *Człowiek wobec universum. Księga jubileuszowa z okazji 75. rocznicy urodzin Pana Profesora Mariana Filipiaka*, red. A. Biała, M. Gwozda, J. Kociuba, E. Krawczak, U. Kusio, Wydawnictwo Uniwersytetu Marii Curie-Skłodowskiej, Lublin 2010, s. 41–50.
- Jacyniak A., Plużek Z., *Świat ludzkich kryzysów*, Wydawnictwo WAM, Kraków 1996.
- Janocha W., *Poczucie sensu życia osób z niepełnosprawnością*, Wydawnictwo Jedność, Kielce 2008.
- Kasperek A., *Poczucie sensu w życiu młodzieży akademickiej. Porównanie wyników badań z lata 1988–1998–2005 i 2017*, w: *Między konstrukcją a dekonstrukcją Uniwersum znaczeń. Badania religijności młodzieży akademickiej w latach 1988–1998–2005–2017*, red. S.H. Zaręba, M. Zarzecki, Warszawskie Wydawnictwo Socjologiczne, Warszawa 2018, s. 51–68.
- Każmierska K., *Młodzież archidiecezji łódzkiej. Szkic do portretu*, Archidiecezjalne Wydawnictwo Łódzkie, Łódź 2018.
- Lulek J., Głaz S., *Problematyka sensu ludzkiego życia*, w: *Człowiek i jego życie religijne*, red. S. Głaz, Wydawnictwo WAM, Kraków 2009, s. 11–49.
- Mariański J., *Małżeństwo i rodzina w świadomości młodzieży maturalnej – stabilność i zmiana*, Wydawnictwo Adam Marszałek, Toruń 2012.
- Mariański J., *Kondycja religijna i moralna młodzieży szkół średnich w latach 1988–1998–2005–2017 (raport z ogólnopolskich badań socjologicznych)*, Wydawnictwo Adam Marszałek, Toruń 2018.
- Mariański J., *Maturzyści puławscy w latach 1994–2016. Szkic do portretu młodych Polaków*, Warszawskie Wydawnictwo Socjologiczne, Warszawa 2019.
- Opozda D., *Subdyscyplinarny charakter pedagogiki rodziny. Kontekst metodologiczno-postulatywny*, w: *Pedagogika rodziny. Podejście interdyscyplinarne*, red. J. Mariański, M. Marczewski, Wyższa Szkoła Społeczno-Ekonomiczna w Gdańsku, Gdańsk 2015, s. 15–40.
- Romanowicz W., Filipczak O., Tomczyszyn D., *Ocena możliwości samorealizacji przez młodzież powiatu bialskiego*, w: S. Tur, D. Błaszczak, O. Filipiak, W. Romanowicz, D. Tomczyszyn, *Aspiracje życiowe i perspektywy rozwoju młodzieży w powiecie bialskim*, Państwowa Szkoła Wyższa im. Papieża Jana Pawła II w Białej Podlaskiej, Biała Podlaska 2018 s. 63–100.
- Skoczylas K., *Wartości religijno-moralne młodzieży ponadgimnazjalnej Kujaw wschodnich*, Wydawnictwo Duszpasterstwa Rolników, Włocławek 2016.
- Stróżewski W., *Byt i sens*, w: *Byt i sens. Księga pamiątkowa VII Polskiego Zjazdu Filozoficznego w Szczecinie, 14–18 września 2004 roku*, red. R. Ziemińska, I. Ziemiński, Wydawnictwo Naukowe Uniwersytetu Szczecińskiego, Szczecin 2005, s. 21–32.
- Sulek A., *Wartości życiowe dwóch pokoleń*, w: *Ciągłość i zmiana tradycji kulturowej*, red. S. Nowak, Państwowe Wydawnictwo Naukowe, Warszawa 1989, s. 293–313.
- Szymczak W., *Partycypacja osób zaangażowanych społecznie. Struktura, funkcje, modele*, Wydawnictwo KUL, Lublin 2013.
- Szymczyk J., *Odkrywanie wartości. Z problematyki socjologiczno-aksjologicznej*, Polihymnia, Lublin 2004.
- Szymczyk J., *Przemiany wartości i więzi we współczesnym społeczeństwie polskim*, w: *Odpowiedzialność społeczna w innowacyjnej gospodarce*, red. P. Kawalec, A. Błachuta, Wydawnictwo KUL, Lublin 2011, s. 299–319.
- Szymczyk J., *Wartości a zachowania i działania społeczne*, w: *Segmenty aktywności społecznej a wartości. Idee i praktyka*, Wydawnictwo KUL, Lublin 2012 s. 9–35.

- Szymczyk J., *Socjologiczne rozumienie wartości w aspekcie relacjonistycznym*, „Zeszyty Naukowe KUL” 2019, t. 62, nr 3, s. 35–54.
- Świątkiewicz W.K., *Świąty wartości mieszkańców miasta. Na przykładzie badań socjologicznych w Zabrze*, „Zeszyty Naukowe KUL” 2020, t. 63, nr 1, s. 5–22.
- Tischner J., *Sens*, w: *Katolicyzm A–Z*, red. Z. Pawlak, Księgarnia Św. Wojciecha, Poznań 1997, s. 348–349.
- Tyszka Z., Wachowiak A., *Podstawowe pojęcia i zagadnienia socjologii rodziny*, Wydawnictwo Akademii Rolniczej im. Augusta Cieszkowskiego w Poznaniu, Poznań 1997.
- Ukłańska K., *Wartości i sens życia*, w: *Wolność wyboru czy przymus zwyczajów?*, t. 3. *Młodzież akademicka w dobie pandemii o sensie życia, relacjach i planach życiowych*, red. K. Ukłańska, O.A. Kotowska-Wójcik, M. Choczyński, Wydawnictwo Rys, Poznań 2020, s. 15–55.
- Wierzbička K., *Aspiracje i cele życiowe młodzieży średnich szkół zawodowych w kontekście integracji z Unią Europejską*, w: *Migracje zarobkowe polskiej młodzieży. Badania i analizy*, Urząd Komitetu Integracji Europejskiej. Departament Analiz Ekonomicznych i Społecznych, Warszawa 2004, s. 27–72.
- Wiśniewski D., *Aspiracje młodzieży ponadgimnazjalnej w kontekście zmian społeczno-kulturowych*, Wydawnictwo Adam Marszałek, Toruń 2012.
- Wojciechowska M., *Wartości młodzieży i jej rodziców. W kręgu refleksji nad edukacją*, Wydawnictwo Uniwersytetu Jana Kochanowskiego, Kielce 2018.
- Zemło M., *Wartości w ocenie uczniów białostockich szkół*, w: *Styl życia młodzieży Białegostoku. Raport*, red. J. Mantur, Centrum Kształcenia Ustawicznego w Białymstoku, Białystok 2019, s. 11–36.

Streszczenie

W niniejszym artykule przedstawiono tylko wybrane zagadnienia związane z wartościami codziennymi jako celami życiowymi oraz z relacją między wartościami codziennymi a sensem życia: w makroskali (dorośli Polacy) i w mikroskali (młodzież polska). Przywołano niektóre wyniki z badań ogólnopolskich zrealizowanych głównie przez CBOS i rezultaty z wybranych badań socjologicznych zrealizowanych w środowiskach młodzieżowych. Wartością porządkującą, do pewnego stopnia dominującą nad pozostałymi, jest szczęście rodzinne i miłość. Wydaje się, że dla wielu młodych ludzi i dorosłych Polaków odnajdywany i deklarowany sens życia wiąże się z celami bliższymi, nie dosięga metafizycznej głębi ludzkiej egzystencji. Wartości afiliacyjne i potrzeby samorealizacji poprzez bezpośrednie kontakty z ludźmi w małych grupach nabierają niejednokrotnie charakteru wartości naczelnych. W sytuacji, gdy konkretne wartości wiążą się z wieloma sensami, nie jest łatwo stworzyć spójną strukturę sensu w swoim życiu.

Słowa kluczowe: wartości codzienne, cele i dążenia życiowe, sens życia, młodzież, dorośli Polacy

Everyday Life Values and the Meaning of Life – a Changing Relationship

Summary

This article presents a small selection of research issues related to everyday values as life goals and the relationship between everyday values and the meaning of life: at the macro-scale (adult Poles) and the micro-scale (Polish youth). Also quoted are selected research results from nationwide sociological surveys – conducted mainly by the Public Opinion Research Centre (CBOS) – and the results of selected sociological studies on young people in Poland. The supreme, ordering value, which to a noticeable extent dominates over the others, is family happiness and love. It seems that for many

young people and adult Poles the discovered and declared sense of life is connected with more immediate goals, and fails to reach the metaphysical depth of the human existence. Affiliation values and the need for self-fulfilment through direct contact with people in small groups often turn out to be core values. When specific values are associated with multiple meanings, people find it difficult to create a coherent structure of the meaning of life.

Key words: everyday values, life goals and aspirations, meaning (sense) of life, youth, adult Poles